

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΝ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΝΚΑΘΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ

ΙΔΡΥΤΗΣ: ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

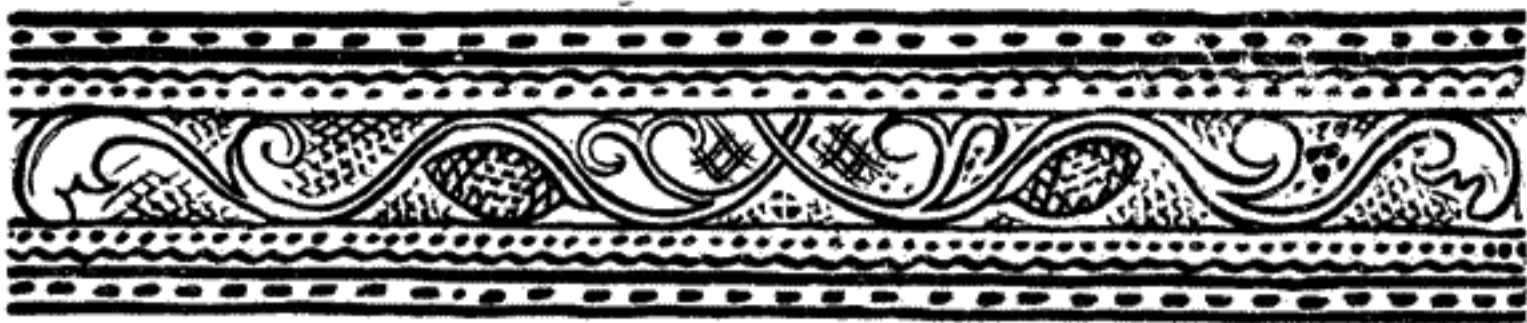
ΤΟΜΟΣ ΠΕΝΤΗΚΟΣΤΟΣ ΕΝΑΤΟΣ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ – ΙΟΥΝΙΟΣ

1956

ΕΡΕΥΝΑ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΣ
ΙΟΑΝΝΙΝΑ 2008

Ο ΦΡΟΥΝΤ ΚΑΙ Η ΨΥΧΑΝΑΛΥΣΗ

Ο Σίγκμουντ Φρόυντ, ο θεμελιωτής της Ψυχανάλυσεως που σήμερα τιμούμε την επέτειο εκατό χρόνων, από την ημέρα που γεννήθηκε*, δέν ανήκει στη χορεία των επιστημόνων ή των φιλοσόφων ή των έφευρετών με την συνηθισμένη έννοια που δίνουμε σ' αυτές τις λέξεις. Γεντί, ουσιαστικά, ούτε καταπιάστηκε μ' ένα πρόβλημα που γύρευε τη λύση του, ούτε επενόησε μιά θεωρία, ούτε έφευρε κάτι «έκ του μη όντος». Ο Φρόυντ ανακάλυψε. Ανακάλυψε κάτι που ύπήρχε ανέκαθεν και που είταν άγνωστο. Τόν βυθό της ανθρώπινης ψυχής και τις άφανέρωτες λειτουργίες της. *Όχι με τό νόημα τό μεταφυσικό αλλά με

τό νόημα τό πραγματιστικό. Έκείνο που φέρνοντας σέ φώς τούς ασύλληπτους από τη λογική αντίληψη μηχανισμούς του ψυχικού μας κόσμου, του βαθύτερου έαυτού μας, έρμηνεύει τά φαινόμενα, τις αντιδράσεις και τις παρεκκλίσεις της ψυχικής λειτουργίας, αυτής που ένεργοποιεί και κατευθύνει την καλή ή κακή στάση του άτομου και της ομάδος άπέναντι στη ζωή την άτομική και την κοινωνική, και συντελεί σ' αυτό που λέγεται εϋτυχία ή δυστυχία του ανθρώπου και της ανθρωπότητας. Τέτοια, με δύο λόγια, στάθηκε ή ανακάλυψη του Φρόυντ.

1. ΕΠΟΠΤΙΚΗ ΘΕΩΡΗΣΗ

Όπως ο Χριστόφορος Κολόμβος ανακάλυψε μιά άγνωστη γή που ως τόσο ήταν ύπαρκτη έτσι και ο Φρόυντ ανακάλυψε την άγνωστη, την άόρατη περιοχή της ανθρώπινης ψυχής που ως τόσο είναι ή κοιτίδα των ισχυροτέρων δυναμισμών που μπορεί νά έκδηλώση και νά αναπτύξη ο άνθρωπος, δυναμισμών κατά πολύ υπέρτερων της λογικής και της βουλήσεως και της συνειδητής αντίληψεως που και οι τρεις τους μπορούν νά έκμηδενισθούν μέσα σέ μιά στιγμή από την ανασταλτική δύναμη του ύποσυνειδήτου.

Γιά νά μιλήσουμε όμως άκριβέστερα, δέν πρόκειται για μιά μοναδική ανακάλυψη αλλά για σειρά δλάκερη ανακαλύψεων που, ύστερα από την πρωταρχική, έπακολούθησαν μέσα σ' ένα σύντομο διάστημα,

σάν άλλεπάλληλες έκρήξεις μιάς θαυμαστής άλληλουχίας και άποκάλυψαν μ' ένα φώς έκθαμβωτικό μπροστά στα έκπληκτα μάτια του ίδιου του Φρόυντ την ύπαρξη και τούς κανόνες της λειτουργίας ενός άόρατου και άκατάβλητου δυναμισμοϋ που έδρεύει στα κατάβαθα της ύπόστασής μας, τούς τρόπους και τις παραλλαγές με τούς όποιους ο δυναμισμός αυτός έξωτερικεύεται, τόν κυριαρχικό ρόλο που παίζει στην άτομική και όμαδική ζωή, τά αίτια που μπορούν νά έξαρθρώσουν και νά παραμορφώσουν την φυσιολογική έκδήλωση της λειτουργίας του και των αντιδράσεών του και τέλος τά μέσα της θεραπευτικής του έπανορθώσεως εκεί που τοϋτο έπιβάλλεται για την έξασφάλιση της όμαλης ζωής του άτομου και της άρμονικής προσαρμογής του προς τό έξωτερικό περιβάλλον,

Η ψυχανάλυση είναι άκριβώς τό άθροισμα και ο συντονισμός όλων αυτών των έρευνών, των ανακαλύψεων και των πορισμάτων και άποτελεί ένα σύστημα έρμηνείας, προφυλάξεως και θεραπείας. Έρμηνεύοντας τούς ψυχικούς μηχανισμούς έν σχέσει με τούς ίδιουσυστατικούς, τούς βιωματικούς και τούς περιβαλλοντικούς παράγοντες, έξηγεί την συμπεριφορά και τόν χαρακτήρα των ατόμων και των ομάδων και τις αντιδράσεις και τά έργα που άπορρέουν αϋτούσια ή μετουσιωμένα, και έν συνεχεία έξασφαλίζει προφυλακτικά την

* Για την επέτειο αυτή έγιναν πολλές έκδηλώσεις με συνέδρια, άφιερώματα, διαλέξεις, άρθρα, έκθέσεις κλπ. σ' όλα τά μέρη του κόσμου. Κυριώτερες από τις έκδηλώσεις αυτές αναφέρουμε της Αμερικανικής Ψυχαναλυτικής Έταιρίας στο Σικάγο από 26 - 29 Απριλ. 1956 (με σειρά όμιλιών, έκθεση ένθυμιών, αϋτογράφων και φωτογραφιών και προβολή δύο ειδικών φίλμς), της Διεθνούς Ψυχαναλυτικής Ένώσεως στο Λονδίνο από 4 - 6 Μαΐου 1956 (με σειρά ανακοινώσεων και δεξιώσεων κι' έντοιχισμό άναμνηστικής πλάκας στο σπίτι που πέθανε ο Φρόυντ στο Λονδίνο), της Βρετανικής Ψυχαναλυτικής Έταιρίας (με έξ δημόσιες διαλέξεις από 13 Απριλ. - 8 Μαΐου), του Βρετανικού Ίνστιτούτου Ψυχανάλυσεως (με έκθεση ένθυμιών, φωτογραφιών και αϋτογράφων από 4 Μαΐου), τά άφιερώματα της Βρετανικής έφημερίδος φιλοσοφίας της έπιστήμης, της Διεθνούς Ψυχαναλυτικής έφημερίδος, της «Psyche» (Παρίσι) κλπ.

φυσιολογική εξέλιξη και λειτουργία τῶν ψυχικῶν αὐτῶν μηχανισμῶν ἢ ἐνεργεῖ ἐπανορθωτικά ἐκεῖ πού οἱ μηχανισμοί αὐτοί ἔχουν ὑποστεί μιὰ βλάβη με συνέπειες ὀδυνηρές γιά τήν ὁμαλή διαβίωση τοῦ ἀτόμου και με ἀπηχῆσεις δυσάρεστες ἐπάνω στήν ὁμαδική ζωή.

Ἀπό τήν μικρή αὐτή εἰσαγωγή καταλαβαίνει κανείς εὐκολα ὅτι τὸ ἔργο τοῦ Φρόντ δέν εἶναι ἓνα ἔργο στενά ἰατρικό, οὔτε ἀφηρημένα φιλοσοφικό, ἀλλά εὐρύτατα κοινωνικό. Καί γι' αὐτό ἡ χρησιμότητα τῆς ψυχανάλυσης δέν περιορίζεται σήμερα στά πλαίσια τῆς ἰατρικῆς ἐπιστήμης ἀπ' ὅπου ἀρχικά ξεκίνησε κι' ὅπου πάντα περιστρέφεται, ἀλλά ἐπεκτείνεται σ' ἓνα πλῆθος τομεῖς τοῦ ἀνθρώπινου ἐπιστητοῦ και τοῦ ἀνθρώπινου ἐνδιαφέροντος, ἀπό τήν παιδαγωγική μέχρι τήν τέχνη και τήν θρησκεία κι' ἀπό τήν ἱστορία, μέχρι τήν κριτική και τήν πολιτική και τήν κοινωνική ἐν γένει ζωή, με κύριο μέλημα πάντα τήν πρόληψη ἢ τήν διάγνωση ἢ τήν θεραπεία τῶν ψυχοπαθολογικῶν ἐκδηλώσεων.

Ἀλλά ἐξ ἴσου εὐκολα καταλαβαίνει κανείς πώς ἡ ψυχανάλυση δέν βγήκε ἀπό τόν Φρόντ ὅπως ἡ πάνοπλη Ἀθηνᾶ ἀπό τὸ κεφάλι τοῦ Δία. Οὐσιαστικά δέν ἐβγήκε κἂν ἀπό τὸ κεφάλι τοῦ Φρόντ. Δέν στάθηκε δηλαδή ἔργο ἐγκεφαλικό οὔτε και ἀπόρροια τῆς ἰατρικῆς του κατάρτισης. Ἀλλά ἔργο ψυχορμητικό κινημένο ἀπό τοὺς παράγοντες ἐκείνους τοὺς ἰδιοσυστατικούς και τοὺς βιωματικούς πού διαμόρφωσαν τήν ψυχοσύνθεση και τίς ἐπιδιώξεις τοῦ Φρόντ ἀπό τήν παιδική του ἡλικία. Οἱ παράγοντες αὐτοί ἦσαν ἐκεῖνοι πού ἔστρεψαν τήν ἔφεση του ὀλάκερη σέ κάθετί πού ἀφοροῦσε τίς σχέσεις τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τοὺς ἀνθρώπους και πρὸς τὸ ἴδιο του τὸ άτομο. Ὁρισμένα περιστατικά στή σύνθεση τῆς πατρικῆς του οἰκογένειας (ὅπως θά δοῦμε παρακάτω) και ἡ ἱσραηλιτική του καταγωγή, δέν ἔπαιξαν τὸν μικρότερο ρόλο στήν κατεύθυνση αὐτή. Ὅπως ὁ ἴδιος γράφει στήν αὐτοβιογραφία του, ἀπό μικρὸς πληγώθηκε βαθιά γιά τήν περιφρόνηση και τίς εἰρωνεῖες πού συμμαθητές του και δάσκαλοι του ἀκόμα ἐξεδήλωναν γιά τήν ἱσραηλιτική του καταγωγή. Ἡ ἰσχυρή του ὁμῶς ἰδιοσυστασία ἀντί νά πτοηθῆ ἀντέδρασε. Τὸν ὠπλισε με πείσμα γιά τήν ἔρευνα τῆς ἀλήθειας, με σκεπτικισμό γιά καθετὶ τὸ καθιερωμένο και με φανατική προσήλωση στὸν ἑαυτό του. Ἔτσι, με τὸ βλέμμα κυριολεκτικὰ καρφωμένο πρὸς τὸν ἀντικειμενικό του σκοπὸ, ὠργάνωσε τὴ διαλεκτική του πορεία δρασκελώντας ἐμπόδια, καταπατώντας πεποιθήσεις ἐδραιωμένες, ἀδιαφορώντας γιά κάθε ἀντίδραση, ἔτοιμος γιά κάθε κίνδυνο και γιά κάθε θυσία.

Οἱ συνέπειες μιᾶς τέτοιας ἡρωϊκῆς ἀδιαλλαξίας δέν μποροῦσαν νά εἶναι παρὰ

και καλές και κακές. Οἱ κακές συνέπειες εἶναι ἐκεῖνες πού προκάλεσαν πείσμονες ἐχθρότητες και φανατικούς διωγμούς ἐναντίον τοῦ Φρόντ ἀπὸ ἀνθρώπους πού οἱ ἀπόψεις του ἐκλόμισαν τὰ θεμέλια τῶν δοξασιῶν τους ἢ τοῦ ἐπιστημονικοῦ τους κύρους ἢ ἀπὸ ἀνθρώπους πού γιά λόγους ἀτομικά ψυχοπαθολογικούς ἔδειξαν μιὰν ἀντιδραστική ἀντίσταση κι' ἀκόμα ἀπὸ φίλους πού ἡ ἀδιαλλαξία τοῦ Φρόντ τοὺς μετέβαλε σέ ἀσπονδούς ἐχθροὺς ἢ ἀπὸ ἐπιπόλαιους πού κρεμάστηκαν ἀπὸ μιὰ λέξη πού τοὺς ἦταν εὐχάριστο νά τήν παρερμηνεύσουν. Ἀκόμα και σήμερα, οἱ λόγοι αὐτοί, ἐξῆντα χρόνια μετὰ τήν ἐμφάνιση τῆς ψυχανάλυσης και ὕστερα ἀπὸ χιλιάδες χιλιάδων ἐπαληθεύσεις της ἀπὸ τήν καθημερινή ἐμπειρία σ' ὅλα τὰ γεωγραφικά πλάτη τοῦ πολιτισμένου κόσμου, συντηροῦν στίς μεγάλες μᾶζες τοῦ κοινοῦ μιὰ πλήρη σύγχυση γιά τήν ἔννοια, τὸ περιεχόμενο και τήν ἀποστολή τῆς ψυχανάλυσης.

Ἔτσι, ἡ ψυχανάλυση γίνεται ἀνεπιθύμητη ἐξ ἴσου στοὺς ματεριαλιστὲς και τοὺς ἀντίθετους τοὺς ἰδεαλιστὲς, ἐκείνους ὅσους ἡ ἀτεγκτὴ ἀλήθεια δέν εὐνοεῖ τήν σκοπιμότητα τῶν διευθυνομένων ἢ τῶν δογματικῶν συμφερόντων τους. Γίνεται ἐπίσης ἐνοχλητική γιά μερικούς ψυχιάτρους πού τήν πολεμοῦν εἴτε ἐπειδὴ τήν ἀγνοοῦν, εἴτε ἀπὸ ψυχοσυμπλεγματική τους ἀντίσταση εἴτε γιὰτί δέν ἔλαβαν τὸν κόπο νά ἐνημερωθοῦν ὅσο πρέπει. Ἀλλά μένει και παρεξηγημένη ἡ ψυχανάλυση ἀπὸ ὅσους τοὺς εἶναι εὐχάριστο νά μὴ βλέπουν σ' αὐτὴν ἄλλο ἀπὸ ἓνα ξέφρενο πανσεξουαλισμὸ ἢ μιὰ ἐνστικτική ἡδονοκρατία πού ὡς τόσο δέν διακηρύχθηκαν ποτὲ ἀπὸ τὸν Φρόντ. Μιὰ ἄλλη τέλος κακὴ συνέπεια, ἂν θέλουμε νά ἐξαντλήσουμε πρὸς τοῦτο ὅλη μας τήν ἐπιστημονική ἀμεροληψία, στάθηκε τὸ ὅτι ἡ πρὸς τὰ ἐμπρὸς ἀκαμπτη προσήλωση τοῦ Φρόντ τὸν ἔκανε νά παραβλέψη μερικὲς παράπλευρες συναρτήσεις ἢ ν' ἀντιπαρέλθῃ ἀνεξερεῦνητα μερικά ἐνδιαφέροντα σημεία.

Ἀλλά ἡ καλὴ συνέπεια γιά τήν ὁποῖαν ὁ Φρόντ κατανάλωσε τήν μακρυὰ του ζωὴ ὀλάκερη ποτισμένος ἀπὸ τὸ φαρμάκι τῆς ἀγνοίας ἢ τῆς ἐμπάθειας ἀλλὰ ἀλύγιστος μαχητὴς τῆς κάθε ὥρας και δαφνοστεφῆς Κυναίγειρος στὸ τέρμα τῆς ζωῆς του, στάθηκε τὸ ἀκλόνητο ἔργο πού χάρισε στήν ἀνθρωπότητα γιά ἓναν καλλίτερο κόσμο.

Κάνοντας μιὰ συνοπτικὴ ἐπισκόπηση τῆς ἱστορίας τῆς ψυχανάλυσης μποροῦμε νά καθορίσουμε τρεῖς περιόδους σαφεῖς. Τὴν πρώτη ἀπὸ τὸ 1896 μέχρι τὸ 1906, τὴν ἐποχὴ δηλαδή πού ἀπὸ τήν ἡλικία τῶν 40 χρόνων μέχρι τὰ πενήντα του ὁ Φρόντ ἐπετέλεσε μόνος του ὅλη τὴν ἐξελεγκτικὴ προεργασία πού ἐθεμελίωσε τὴν ψυχανά-

λυση μέσα σε δέκα χρόνια έμπνευσμένης και έξαντλητικής έρευνας και κλινικής διαπιστώσεως. Τήν δεύτερη περίοδο από το 1907 μέχρι το 1939 κατά την όποία ο Φρόυντ περιβαλλόμενος από συνεργάτες και μαχόμενος προς έχθρους και μερικές φορές και προς φίλους στενούς, δλοκλήρωσε και επέβαλε το έργο του στην παγκόσμια επίσημη συνείδηση. Και την τρίτη περίοδο, εκείνη που μετά τον θάνατο του Φρόυντ το έργο του συνεχίζεται χωρίς αυτόν, από

τους μαθητές του, από το 1940 και πέρα.

Χρέος μας είναι έδω να εξετάσουμε από κοντά τις περιόδους εκείνες που τις γεμίζει ή προσωπική παρουσία του Φρόυντ και μαζί μ' αυτές να πλησιάσουμε την ιδιόρρυθμη προσωπικότητά του, μιά και το έργο του στάθηκε αδιάρρηκτα δεμένο με τη ζωή του. Ας παρακολουθήσουμε λοιπόν, όσο περιληπτικά το επιβάλλει το περίγραμμα του κειμένου μας, τον Φρόυντ και το έργο του από τα πρώτα τους χρόνια

II. ΠΡΩΤΑ ΒΙΩΜΑΤΑ (1856—1881)

Ο Σίγκμουντ Φρόυντ γεννήθηκε στις 6 του Μάη του 1856, στο Φράϊμπέργκ, μικρή πόλη της Μοραβίας — το σημερινό Příbor της Τσεχοσλοβακίας. Ήταν το πρώτο παιδί της νεαρής μητέρας του αλλά όχι και του ηλικιωμένου πατέρα του που από ένα πρώτο του γάμο είχε ένα άλλο γιό (συνομίληκο με τη μητέρα του Φρόυντ) κι' απ' αυτόν ένα έγγονό, τον Τζών. Όταν ο Φρόυντ γεννήθηκε, βρέθηκε έτσι να είναι θεός του Τζών. Κι' αντί σαν παιδί να παίξει με τον αδελφό του έπαιζε και το πιο πολύ τσακωνότανε με τον άνεψιό του που ήταν και μεγαλύτερός του και κατ' ακολουθίαν φυσικό ήταν ο άνεψιός να δείχνεται πιο χεροδύναμος από τον θείο και να τον βάζει κάτω. Ο μικρός Σίγκμουντ όμως δεν έμεινε χωρίς αντίδραση. Για ν' αντισταθμίση την ανισότητα και να επιβληθεί σαν θεός μετέφερε το πεδίο του άγωνα στο πνευματικό επίπεδο όπου κατόρθωσε να τον νικήση με την επιμέλεια που έδειχνε στα μαθήματά του. Πραγματικά στη Βιέννη—όπου από την ηλικία των τεσσάρων χρονών έφτασε ο μικρός Φρόυντ με την πατρική του οικογένεια — και στο σχολείο του Σπέρλ όπου τον έγραψε ο πατέρας του, ήταν πάντα ο πρώτος στην τάξη και μάλιστα σε τόση απόσταση από τους άλλους συμμαθητές του ώστε ο διευθυντής, σαν για ν' αναγνωρίση την υπεροχή του, τον απάλλαξε από τις εξετάσεις του τέλους του χρόνου. Ο Φρόυντ απέκτησε μετά τη γέννησή του ξέ αδελφές κι' ένα αδελφό. Ο αδελφός του γεννήθηκε όταν ο μικρός Σίγκμουντ ήταν 11 μηνών. Έζηλοτύπησε τότε φοβερά κι' ήθελε να πεθάνη το μωρό. Και πραγματικά πέθανε σε ηλικία οχτώ μηνών, πράγμα που οργάνωσε στον μικρό Φρόυντ ένα συναίσθημα ένοχής που τον ακολούθησε και στην ώριμη ηλικία του. Ακόμα έντονότερα όμως ζήλεψε την αδελφή του Άννα που γεννήθηκε δυόμισυ χρόνια ύστερα απ' αυτόν. Δεν ξαίρουμε κατά πόσο ή περιεργη αυτή σύμπτωση του μεγαλύτερου από τον θείο άνεψιού ή του συνομίληκου με την μητέρα έτεροθαλλού αδελφού που έδειχνε τον αδελφό σαν πατέρα και σαν παππού τον πραγματικό πατέρα του (που είχε τα δι-

πλά χρόνια της μητέρας του που ήταν τότε 21 χρονών), επέδρασαν στη διαμόρφωση της εργατικότητας και της μαχητικότητας, της άνυποταξίας και της αδιαλλαξίας και του πνεύματος ανεξαρτησίας και πρωτοτυπίας που σημάδεψαν τον χαρακτήρα του Φρόυντ από την παιδική του ηλικία μέχρι το τέρας της ζωής του. Γεγονός όμως είναι—και μάλιστα σύμφωνα με τις απόψεις του Φρόυντ — ότι σημαντική επίδραση άσκησαν τα περιστατικά αυτά επάνω στη διαμόρφωση του χαρακτήρα του, υπογραμμίζοντας την αυστηρή μορφή του πατέρα του και την τρυφερή μορφή της μητέρας του.

Σχετικά με την αδελφή του Άννα έχουμε να παρατηρήσουμε ότι σε μιά κόρη του έδωσε το όνομα Άννα κι' ότι αυτήν διάλεξε — ανάμεσα στα τρία αγόρια του και τα τρία κορίτσια του—για να συνεχίση το έργο του, αποκαλώντας την «ο μονογενής μου γιός»*. (Μιά άλλη σύμπτωση είναι ότι η ιστορική ύστερική του Μπρόυερ που στάθηκε άφορμή για την ανακάλυψη του Φρόυντ είναι γνωστή με το ψευδώνυμο: Άννα). Το γεγονός ότι η κόρη του έμεινε σ' όλη της τη ζωή άνυπαντρη, δλοκληρώνει την αντιστοιχία όνόματος και έπωνύμου με την πρώτη αδελφή του Φρόυντ**. Ανάλογο ψυχολογικό συσχετισμό μπορεί κανείς να δη ανάμεσα στον άνεψιό του και μεγαλύτερό του Ιοηη και τον Jones, τον ψυχαναλυτή τον Ισόβια πιστό του και κατά πολύ μικρότερό του. Στο πρόσωπο της κόρης του Άννας και του ψυχαναλυτού Jones, ο Φρόυντ κατέκτησε όριστικά τα αρχέτυπα των αντιζήλων του (της αδελφής του Άννας και του άνεψιού του Ιοηη). Ο Φρόυντ έγραψε σχετικά: «όποιος στάθηκε αδιαφιλονίκητα ευνουόμενος της μητέρας του αναπτύσσει στη ζωή του τάσεις κατακτητή». Το ότι ο Jones στάθηκε από τους ελάχιστους μαθητές και φίλους με τους όποιους δεν τα

* Από τους τρεις γιούς του, ο πρώτος σπούδασε νομικός, ο δεύτερος μηχανικός κι' ο τρίτος αρχιτέκτονας. Η Άννα ήταν η μικρότερη κόρη του.

** Κατά την φροϋδική έρμηνεία ή ταυτοποίηση αδελφής και θυγατέρας ενέχει τον οίδηποδικό συμβολισμό τεκνογονίας του γιού με την μητέρα.

χάλασε ο Φρόυντ, ίσως να οφείλεται στην επιθυμία του ν' ασφαλιστή για μια «κατάκτηση» που ο χαμός της θά ξαναζωντάνευε τον φοβερό άνεψιό John.

Τέλος, όσον αφορά τον πατέρα του, είναι αξιοσημείωτο ότι η ξναρξη των ψυχαναλυτικών εργασιών του Φρόυντ, και η θαρραλέα εξωτερίκευση των πρώτοτυπων συλλήψεών του, συμπίπτει με τον θάνατο του πατέρα του κατά το 1896. Σχετικά άλλως τε, γράφει ο Φρόυντ ότι «ο θάνατος του πατέρα είναι το πιο βαρυσήμαντο γεγονός στην ψυχολογική ζωή του ατόμου. Έφ' όσον ο πατέρας ζή είναι κανείς το παιδί του, ένα παιδί. Όταν πεθάνει, γίνεται ο ίδιος πατέρας και τουτο ανεξάρτητα του αν έχει εν τώ μεταξύ αποκτήσει παιδιά». Ο Φρόυντ είχε εν τώ μεταξύ αποκτήσει παιδιά. Έξη παιδιά. Μετά το θάνατο του πατέρα του δέν απόκτησε άλλο παιδί, αλλά τον ίδιο χρόνο έγινε ο πατέρας της ψυχανάλυσης και άρχισε την δική του «αυτοανάλυση» μ' όλο

που για κανένα, ύστερα απ' αυτόν, και ιδιαίτερα για ψυχαναλυτή, δέν έθεώρησε ότι είναι δυνατή η αυτοανάλυση. Ήταν όμως εδνόητο ο Φρόυντ, ο πρώτος χρονολογικά ψυχαναλυτής, να μην έχη αναλυθί, για τον ίδιο λόγο που κι' ο Άδάμ, ο πρώτος άνθρωπος, δέν είχε όμφαλό.

Την ίδια εποχή, συγκεντρώνοντας τις παιδικές του αναμνήσεις με την ευκαιρία του θανάτου του πατέρα του ανακαλύπτει στον έαυτό του τον μηχανισμό του Οιδιποδείου συμπλέγματος (Jones) ένω στα πρόθυρα του θανάτου της μητέρας του, το 1924, δηλαδή είκοσιοκτώ χρόνια ύστερα από την πρώτη μελέτη του Οιδιποδείου συμπλέγματος, δημοσιεύει την «Παρακμή του Οιδιποδείου συμπλέγματος». Ήταν

τότε η μητέρα του 91 έτων και ο Φρόυντ της ήταν τρυφερά άφοσιωμένος.

Άς ξαναγυρίσουμε όμως στο Φρόυντ μαθητή. Τέλειωσε το γυμνάσιο με λαμπρές επιδόσεις και γεμάτος άνησυχίες χωρίς όμως και καμιά σταθερή κλίση για μίαν επαγγελματική σταδιοδρομία. Καθώς αναφέρει στην αυτοβιογραφία του, το μόνο του ένδιαφέρον έστρέφετο προς καθετι που άφορούσε τις μεταξύ των ανθρώπων σχέσεις. Κι' έπειδή άντιπαθούσε την Ιατρική, σκέφθηκε ν' αξιοποιήση την πνευματική του ευ-

στροφία και την όμιλητική του ευχέρεια, σπουδάζοντας νομικά. Η μελέτη όμως της θεωρίας του Ντάρβιν κι' ένα δοκίμιο του Γκαίτε για τα φυσικά φαινόμενα, του γέννησαν ξαφνικά το ένδιαφέρον για την Ιατρική. Ο πατέρας του τον άφησε έλεύθερο στην έκλογή του κι' έτσι γράφτηκε στην Ιατρική σχολή του Πανεπιστημίου της Βιέννης το 1873, σε ηλικία 17 έτων. Στην άρχή έδειξε ένα ιδιαίτερο ένδιαφέρον για τη Φυσιολογία και άργότερα για την ανα-

Ο Σίγκμουντ Φρόυντ (άριστερά) μαζί με τ' αδέλφια του. Η ψηλότερη είναι η πρώτη αδελφή του Άννα.

(Οικογενειακή έλαιογραφία)

τομία του έγκεφάλου. Άλλά γενικώτερα η Ιατρική εξακολουθούσε να μην τον ένθουσιάζει και γι' αυτό δινόταν σε παράπλευρες μελέτες και καθυστέρουσε τις σπουδές του έτσι, ώστε μόλις μετά 8 χρόνια, το 1881 κατόρθωσε να πάρη το δίπλωμά του κι' άφου προς τοϋτο παρακινήθηκε από τις συστάσεις του καθηγητού της Φυσιολογίας Bruecke, στο εργαστήριό του όποίου εργαζόταν με ζήλο από τα πρώτα φοιτητικά του χρόνια. Ο Bruecke ήταν επίσης εκείνος που τον έκανε να όνομασθί βοηθός β' τάξεως στο νοσοκομείο, το Allgemeines Krankenhaus της Βιέννης, όπου το 1882 έγινε άριστος εκεί τον διάσημο ψυχίατρο Meynert και προσκολλήθηκε στο τμήμα του.

III. ΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΗΣ ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑΣ (1882 - 1896)

Τὸ ἀνήσυχο πνεῦμα τοῦ Φρόυντ δὲν τοῦ ἐπέτρεπε νὰ περιοριστῇ στὴ ρουτίνα τοῦ νοσοκομείου. Διψοῦσε γιὰ κάτι τὸ καινούργιο, φιλοδοξοῦσε νὰ συνδέσῃ τὸνομά του μὲ τὴν ἀθανασία καὶ μαζί ἀγωνιζόταν νὰ κερδίσῃ τὴ ζωὴ καὶ νὰ παντρευτῇ μὲ τὴν κοπέλλα ποὺ τὴν ἀραβωνιάστηκε τὸν ἴδιο ἐκεῖνο χρόνο (1882), τὴν Μάρθα Bernays.

Δυὸ χρόνια ἀργότερα ἡ δόξα τὸν ἀγύγιζε γιὰ μιὰ στιγμή μὲ τὸ φτερό της. Ἄλλὰ δὲν εἶταν τυχερό. Πειραματιζόταν τότε σ' ἓνα καινούργιο ἀλκαλοειδὲς ποὺ εἶχε παρασκευάσει ὁ Μέρκ κι' εἶταν ἀγνωστο ἀκόμα στοὺς γιατροὺς καὶ μὲ ἀκαθόριστη τὴν ἐπίδρασή του στὸν ἀνθρώπινο ὄργανισμό. Ὑστερα ἀπὸ μιὰ σειρά πειραμάτων κι' ἐφαρμογῶν, ὁ Φρόυντ ἀνακάλυψε πὼς τὸ ἀλκαλοειδὲς αὐτὸ εἶχε ἰδιότητες ἀναισθητικές, πράγμα ποὺ ἀν' ἐπαλήθευε στὴν πράξη θὰ ἔφερνε ἀναστάτωση στὴν ἰατρική. Ἐπειγόμενος ὁμως νὰ κάνει ἓνα μικρὸ ταξίδι γιὰ νὰ συναντήσῃ τὴν μνηστὴ του ποὺ εἶχε δυὸ χρόνια νὰ τὴ δεῖ, ἔκλεισε βιαστικά τὰ πρῶτα του συμπεράσματα καὶ δημοσίεψε ἓνα προκαταρκτικὸ ἄρθρο τῶν πειραμάτων του (1884) ποὺ κατέληγε μὲ τὴν φράση: «Οἱ ἐρευνητὲς θὰ ἔπρεπε νὰ πειραματισθοῦν μὲ τὴν ἀναισθητικὴ ἰδιότητα ποὺ παρουσιάζει ἡ κοκαΐνη». Γιατὶ τὸ ἀλκαλοειδὲς ποὺ πειραματιζόταν δὲν εἶταν ἄλλο ἀπὸ τὴν τότε ἀγνωστὴ καὶ σήμερα πασίγνωστη κοκαΐνη. Ἐνας τότε ἀπὸ τοὺς ἀναγνώστες τοῦ ἄρθρου τοῦ Φρόυντ, ὁ χειρουργὸς Κόλλερ, ἀρχισε ἀμέσως τὴν ἐφαρμογὴ τῆς κοκαΐνης μὲ σκοπὸ νὰ πετύχει τὴν τοπικὴ ἀναισθησία, καὶ τὸν ἴδιο χρόνο ἀνήγγειλε στὸ συνέδριο τῆς Χαϊδελβέργης, κι' ἀπὸ κεῖ σ' ὄλο τὸν κόσμον, τὴν ἀναισθητικὴ ἀποτελεσματικότητά τῆς κοκαΐνης, πράγμα ποὺ τὸν ἔκανε παγκόσμια γνωστό. Αὐτὸ κόστισε πολὺ στὸν Φρόυντ. Χρόνια πολλὰ ἀργότερα ἡ ἀνάμνηση αὐτὴ ἔξακολουθοῦσε νὰ τὸν θλίβῃ βαθύτατα. Στὴν αὐτοβιογραφία του, γραμμένη σαράντα χρόνια ἀργότερα, ἀφιερώνει μιὰ ὀλόκληρη σελίδα γιὰ τὸ περιστατικὸ αὐτὸ καὶ γράφει χαρακτηριστικά, ἀνάμεσα σ' ἄλλα: «Τὸ λάθος ἦταν τῆς μνηστῆς μου ποὺ δὲν ἔγινε διάσημος ἀπὸ τὰ νεανικά μου χρόνια (Σ. Σ. εἶταν τότε 28 χρονῶν). Καθὼς ἤμουν βυθισμένος στὶς πειραματικὲς μου ἐρευνες, μιὰ εὐκαιρία παρουσιάστηκε νὰ ταξιδέψω καὶ νὰ πάω στὴ μνηστὴ μου ποὺ εἶχα δυὸ χρόνια νὰ τὴ δῶ. Ἐκλείσα τότε βιαστικά τὰ πρῶτα μου συμπεράσματα καὶ στὸ ἄρθρο ποὺ ἔδωσα γιὰ δημοσίευση (Σ. Σ. στὴ «Θεραπευτικὴ Ἐπιθεώρηση» τοῦ Χαίτλερ) ἔλεγα πὼς σὲ λίγο θὰ ἔκανα καὶ νεώτερες ἀνακοινώσεις. Ἐπεφόρτισα μάλιστα τὸν φίλο μου ὀφθαλμολόγο Καί-

νιγκστάιν νὰ δοκιμάσῃ ἐν τῷ μεταξύ τὶς ἀναισθητικὲς ἰδιότητες τῆς κοκαΐνης σὲ ὀφθαλμικὲς παθήσεις. Ὅταν γύρισα ἔμαθα ὅτι ὁ Κόλλερ εἶχε ἐπωφεληθεῖ ἀπὸ τὰ συμπεράσματά μου κι' ἀνεκοίνωσε στὸ συνέδριο τῆς Χαϊδελβέργης σὰν ἀνακάλυψη δική του τὴν τοπικὴ ἀναισθησία μὲ τὴν κοκαΐνη. Ὡς τόσο δὲν κράτησα κακία στὴ μνηστὴ μου γιὰ τὴν εὐκαιρία αὐτὴ ποὺ χάθηκε τότε».

Τὸν ἄλλο χρόνο (1885) ἐπῆρε τὸν τίτλο τοῦ ἐπιμελητοῦ (dozent) τῆς νευροπαθολογίας καὶ τὸν ἴδιο χρόνο, χάρι καὶ πάλι στὴν ὑποστήριξη τοῦ καθηγητοῦ Bruecke, πῆρε μιὰ ὑποτροφία γιὰ τὸ Παρίσι ὅπου μεσουρανοῦσε ὁ διάσημος καθηγητὴς τῆς ψυχιατρικῆς Charcot, ποὺ τὸ πρόσφατο βιβλίον του μὲ τὸν τίτλο «Ἡ πλίστις θεραπεί» εἶχε ἀναστατώσει τὶς ἰδέες τοῦ νεαροῦ Φρόυντ.

Ἐφτάσε στὸ Παρίσι ἓνα φθινοπωρινὸ δειλινὸ τοῦ 1885 κι' ἀπὸ τὴν ἄλλη μέρα κιάλας ἐμφανίστηκε στὸ νοσοκομεῖο τῆς Σαλπετριέρης ὅπου δίδασκε ὁ Σαρκὼ νέα καὶ θαυμαστά ζητήματα ποὺ ἀφηναν κατὰπληκτο τὸ ἀκροατήριό του, μαζεμένο ἀπὸ κάθε γωνιά τῆς γῆς. Ἡ ὕστερία, ἔλεγε, ὀφείλεται σὲ αἰτία ψυχικὰ καὶ προκαλοῦσε πειραματικὰ μὲ θεαματικὲς ἐπιδείξεις «ὑποβολῆς ἐν ὕπνῳ» διάφορες ἐκδηλώσεις τῆς ὕστερίας (π.χ. μιὰ παράλυση τοῦ χεριοῦ, ἓναν ἔμετο, μιὰ σύσπασση, μιὰ πικρὴλα στὸ στόμα κλπ.). Κι' ἔλεγε ἀκόμα πὼς ἡ ὕστερία δὲν εἶναι πρόνομιο τῶν γυναικῶν γιατί ἐξ ἴσου ὑπάρχουν καὶ ἄνδρες ὕστερικοί. Ὁ Φρόυντ δοκίμασε μιὰ πρώτη χαρὰ ἐπειδὴ ἔβλεπε κάτι καινούργιο καὶ κάτι τὸ ἀντιδραστικὸ πρὸς τὶς κλασικὲς ἰδέες τῶν καθηγητῶν τοῦ τῆς Βιέννης. Ἀρχισε τότε νὰ σκέφτεται βαθύτερα. Συνδυασμοὶ σκέψεων καὶ προοπτικὲς καινούργιων συμπερασμάτων διαγράφονταν μέσ' στὸ μυαλό του κι' ὁ θαυμασμὸς του γιὰ τὸν Σαρκὼ ὀλοένα καὶ μεγάλωνε. Ἄλλὰ ὁ Σαρκὼ ἦταν πολυάσχολος καὶ ἀπλησίαστος κι' αὐτὸ τὸν ἀπογοήτευσε γιὰ μιὰ στενώτερη ἐπαφή ποὺ ἐπιθυμοῦσε. Ἡ τύχη ὁμως ἐβοήθησε τὴν πραγματοποίησιν τῆς ἐπιθυμίας τοῦ Φρόυντ. Μιὰ μέρα ὁ Σαρκὼ ἐξέφρασε στοὺς μαθητὲς του τὴ λύπη του γιατί ὁ μεταφραστὴς του στὰ γερμανικὰ εἶχε χαθεῖ καὶ δὲν εὑρίσκε ἄλλο κατάλληλο. Ὁ Φρόυντ τότε ἔγραψε ἓνα θερμὸ γράμμα στὸ Σαρκὼ καὶ προσφέρθηκε νὰ μεταφράσῃ τὰ μαθήματά του. Ἀπὸ τότε ἔγινε οἰκείος τοῦ μεγάλου ψυχιάτρου κι' εἶχε τὸ ἐλεύθερο στὴν κλινικὴ του.

Ἐνα χρόνο ἀργότερα ξαναγύρισε στὴ Βιέννη γεμάτος ἀπὸ νέες ἰδέες καὶ μὲ ἀρκετὴ διάθεση περιφρόνησης τῆς κλασικῆς

σχολῆς καὶ τῶν καθηγητῶν του. Μὲ τὴν πρώτη εὐκαιρία ἀνακοίνωσε στὴν Ἱατρικὴ Ἑταιρεία τῆς Βιέννης τὸ «νέον φῶς» τοῦ Σαρκώ: Ἡ ὑστερία ἔχει αἷτια ψυχικά. Οἱ ὑστερικὲς παραλύσεις δὲν εἶναι ὀργανικὲς καὶ μπορεῖ κανεὶς νὰ τὶς προκαλέσῃ μὲ ψυχολογικὴ ὑποβολή. Θύελλα ἀποδοκιμασιῶν ξέσπασε τότε. Ἀλλὰ ὁ Φρόυντ συνέχισε μέσα σὲ ὑβριστικὲς καὶ εἰρωνικὲς παρεμβάσεις ποὺ διέκοπταν κάθε τόσο τὴν ὁμιλία του. Ὅταν ἔφτασε στὸ σημεῖο ὅπου ἀνέφερε ὅτι ὑπάρχουν καὶ ἄνδρες ὑστερικοί, μιὰ διαπεραστικὴ φωνὴ ἀκούστηκε ἀπὸ τὸ ἀκροατήριό: «Μὰ ἀγαπητέ μου, ξεχνάτε ὅτι ἡ ὑστερία προέρχεται ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴ λέξη ὕστερα ποὺ σημαίνει μήτρα καὶ ὅτι οἱ ἄνδρες... δὲν ἔχουν μήτρα;» Ἀκράτητα εἰρωνικὰ γέλια ξέσπασαν τότε ποὺ δὲν ἔπαψαν παρὰ μόνο ὅταν σηκώθηκε ὀργίλα χειρονομώντας ὁ καθηγητὴς καὶ προστάτης τοῦ Φρόυντ, ὁ Meynerl, γιὰ νὰ τοῦ πεῖ ἀπευθυνόμενος προσωπικὰ σ' αὐτόν: «Ὅλα αὐτὰ ποὺ εἶπατε ἐδῶ εἶναι μιὰ καθαρὴ ἀνοησία. Κάτι μεταξὺ φαντασιοκοπίας καὶ ἀγυρτείας». Ἀπὸ τὴ στιγμή ἐκείνη μπροστὰ στὸ Φρόυντ δυὸ δρόμοι ἀνοίχθηκαν. Νὰ μεταμεληθῆ καὶ νὰ συνθηκολογήσῃ ἢ νὰ δεχθῆ τὴν κήρυξη ἐνὸς ἀμειλικτοῦ διωγμοῦ καὶ νὰ δῆ νὰ τοῦ κλείνεται ἡ πόρτα κάθε ἐπιστημονικοῦ ἰδρύματος. Μὲ τὸ πείσμα καὶ τὴν μαχητικότητα καὶ τὴν ἐγωκεντρικὴ αὐτοπεποίθηση ποὺ τὸν χαρακτήριζαν, δὲν μποροῦσε παρὰ νὰ προτιμήσῃ τὸν δεύτερο δρόμο. Ἐδέχθηκε τὸν πόλεμο. Καὶ τὸν ἐδέχθηκε ὄχι σὰν ἀμυνόμενος ἀλλὰ σὰν ἐπιτιθέμενος. Ἀπὸ δῶ καὶ μπρός, ἀπὸ τὸν καθηγητὴ Meynerl μέχρι τὸν τελευταῖο ὑποβοηθὸ νοσοκομείου, ὁ Φρόυντ δὲν εἶχε παρὰ ν' ἀντιμετώπιση ἐχθρούς, κακόπιστους συζητητὲς ἢ ἐμπαθεῖς συκοφάντες. Κι' ὁμοίως πέντε χρόνια ἀργότερα ὁ ἴδιος ὁ Meynerl τὸν ἐκάλεσε στὴν ἐπιθανάτια κλίνη του (1892) γιὰ νὰ τοῦ πεῖ: «Πρέπει νὰ σοῦ ἐξομολογηθῶ, ἀγαπητέ μου, ὅτι ὑπῆρξα σ' ὅλη μου τὴ ζωὴ μιὰ ἀπὸ τὶς ὑποδειγματικώτερες περιπτώσεις τῆς ἀνδρικήs ὑστερίας ὅπως ἐκεῖνο τὸ βράδυ τὴν περιέγραψες στὴν Ἱατρικὴ Ἑταιρεία. Τὸ ἀγνοοῦσα αὐτὸ μέχρι τότε. Ἐκεῖνο τὸ βράδυ μ' ἔκανες νὰ τὸ καταλάβω. Κι' αὐθόρμητα ἐξεγέρθηκα...». Χαμήλωσε τὴ φωνή του καὶ πρόσθεσε: «Δὲν μποροῦσα νὰ κάνω κι' ἄλλιῶς». Ὑστερα ἀκούμπησε ἀπαλὰ τὸ χέρι του στὸν ὤμο τοῦ Φρόυντ καὶ τοῦ ψιθύρισε: «Καταλαβαίνεις τώρα...». Ἡ ἐπιθανάτια αὐτὴ ἐξομολόγηση τοῦ Meynerl ἐξηγεῖ κατὰ κύριο λόγο τὴν ἀντίδραση ποὺ δείχνουν στὴν ψυχανάλυση καὶ μέχρι σήμερα ἀκόμα, πολλοὶ ψυχίατροι ἢ διανοούμενοι.

Ὡς τόσο ἀπὸ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη μιὰ σκληρὴ περίοδος ἀρχισε γιὰ τὸν Φρόυντ.

Διωγμένος καὶ περιφρονημένος ἀπὸ παντοῦ καὶ δίχως Ἱατρικὴ πελατεία, μὲ τὴν ἀκαδημαϊκὴ του καριέρα ξεθεμελιωμένη ἀπὸ τὰ ἴδια του τὰ χέρια, ἔβλεπε πῶς δὲν μποροῦσε οὔτε ἐπιστημονικὰ νὰ ἐργασθῆ. «Ἡ ἐντύπωση — γράφει στὴν αὐτοβιογραφία του γι' αὐτὴ τὴν ἐποχὴ — ὅτι οἱ κορυφαῖοι τῆς ἐπιστήμης ἀπέκρουσαν τοὺς νεωτερισμούς, ἔκανε τὸν καθένα νὰ μὴ μοῦ δίνει πιά σημασία. Τὸ ἐργαστήριό τῆς ἀνατομίας τοῦ ἐγκεφάλου μοῦ κλείστηκε γιὰ πάντα κι' ἔτσι δὲν εἶχα πιά στέγη γιὰ τὰ μαθήματά μου. Οἱ γιατροὶ τῶν νοσοκομείων ὅπου θὰ μποροῦσα νὰ βρῶ ἀρρώστους γιὰ νὰ ἐπιβεβαιώσω τὶς ἀπόψεις μου ἀρνῆθηκαν νὰ μοῦ τὸ ἐπιτρέψουν. Ἀναγκάσθηκα τότε νὰ ἐγκαταλείψω τὴν ἀκαδημαϊκὴ σταδιοδρομία καὶ ν' ἀπομακρυνθῶ ἀπὸ τὴν Ἱατρικὴ ζωὴ. Ὅσο γιὰ τὴν Ἱατρικὴ Ἑταιρεία δὲν ξαναπάτησα τὸ πόδι μου μέχρι σήμερα. Ἐπὶ πέντε συνεχῆ χρόνια (1886 - 1891) δὲν ἐδημοσίεψα τίποτε κι' ἐλάχιστα ἐργάστηκα ἐπιστημονικὰ, ἀποροφημένος στὸ νὰ κερδίζω μὲ χίλιες δυσκολίες τὰ ἔξοδα τῆς συντηρήσεώς μου καὶ τῆς οἰκογενείας μου ποὺ αὐξανότανε μὲ ταχὺ ρυθμό...» Πραγματικὰ μ' ὄλες αὐτὲς τὶς στενοχώριες, τὸν ἴδιο χρόνο (1886) ὁ Φρόυντ παντρεύτηκε μὲ τὴ μνηστὴ του ποὺ τέσσερα χρόνια τὸν περίμενε. Τῆς εἶχε τάξει πῶς θὰ τὴν παντρευόταν μόλις γύριζε ἀπὸ τὸ Παρίσι, ἐλπίζοντας πῶς ἡ ἐπιστροφή του θὰ ἐδραίωνε τὴν ἀκαδημαϊκὴ του σταδιοδρομία καὶ τὸ ἐπιστημονικὸ του ὄνομα, πράγματα ποὺ θὰ τοῦ ἔδιναν πελατεία καὶ χρήματα. Καὶ τώρα ποὺ ὄλα αὐτὰ εἶχαν διαψευσθῆ δὲν ἤθελε νὰ προσθέσῃ κι' ἄλλη μιὰ διάψευση. Στὸ πείσμα κάθε ἀντιξοότητος ἀποφάσισε νὰ παντρευτῆ καὶ, γιὰ ν' ἀντιδράσῃ ἀκόμα περισσότερο, ἀρχισε ν' ἀποκτᾶ παιδιά «μὲ ταχὺ ρυθμό» καθὼς γράφει ὁ ἴδιος. Ἐξῆ παιδιά μέσα σὲ ὀχτῶ χρόνια. (1887-1895). Τρία κορίτσια καὶ τρία ἀγόρια.

Σ' ὄλο αὐτὸ τὸ διάστημα, ποὺ τὴν καταδρομὴ ἐπαύξησε κι' ἡ ἐγκατάλειψη τοῦ Φρόυντ ἀπὸ τοὺς φίλους του, τρεῖς ἄνθρωποι φαίνονται νὰ τὸν παραστέκουν καὶ νὰ γεμίζουν τὸ κενὸ τῆς ἐρήμωσης. Εἶναι ὁ Rie, ὁ Fliess καὶ ὁ Breuer. Ὁ πρῶτος μὲ τὴ συνεργασία του τὸν προβάλλει καὶ πάλι στὴ δημοσιότητα, δημοσιεύοντας μαζί του μιὰν ἐργασία γιὰ τὶς «ἐγκεφαλικὲς παραλύσεις» (1891). Ὁ δεύτερος εἶναι ἐκεῖνος ποὺ θὰ στηρίξῃ τὸ ἠθικὸ του σὲ δύσκολες στιγμὲς καὶ θὰ τοῦ προσφέρῃ μερικὲς ἰδέες βασικὲς γιὰ τὸ ἔργο του. Κι' ὁ τρίτος εἶναι ἐκεῖνος ποὺ μαζί μὲ τὴ φιλία του καὶ τὴν ὕλική του ὑποστήριξη θὰ τοῦ σταθῆ ἡ πολύτιμη συνάντηση τῆς ζωῆς του ποὺ θὰ τὸν κἀνῃ νὰ βρῆ τὸ δρόμο τῆς διασημότητος μὲ τὴν ψυχανάλυση.

Γιὰ τοὺς τρεῖς αὐτοὺς ἀνθρώπους καὶ ἰδίως γιὰ τοὺς δύο τελευταίους ὁ Φρόυντ

έπίστευε ότι ή φίλια του θά ήταν Ισόβια. Κι' όμως και μ' αυτούς όπως και με τους άλλους προσφιλείς του ήταν μοιραίο ή φίλια να μην κρατήσει. Δύσκολα αποκτοῦσε φίλους ο Φρόυντ αλλά εύκολα και άδίστακτα τους έγκατέλειπε ή τους έκανε έχθρους. Με την ειλικρίνεια και τό θάρρος που πάντα τον διέκριναν έγραψε σχετικά τ' ακόλουθα: «Ένας φίλος στενός κι' ένας έχθρός απέχθης στάθηκαν σ' όλη μου τη ζωή άπαραίτητοι σαν ούσιαστικές ανάγκες της εύαισθησίας μου. Έίχα πάντα τον τρόπο μου να βρίσκω και ν' ανανεώνω και τους δυό. Και δέν ήταν σπάνιο μέσα σ' αυτή την έναλλαγή να πραγματοποιω ένα παιδικό μου βίωμα με τό να βρίσκω τον φίλο και τον έχθρο στο ίδιο πρόσωπο. Φυσικά, όχι την ίδια στιγμή». 'Ο Wittels (έννας από τους πρώτους συνεργάτες του Φρόυντ και βιογράφος του), σχολιάζοντας την περικοπή αυτή, γράφει ότι ή αίσθηση μιās τέτοιας ανάγκης στο Φρόυντ και τό παιδικό βίωμα για τό όποιο μιλά είχαν για κίνητρο τον παιδικό ανταγωνισμό του με τον άνεψιό του Τζών (κατά ένα χρόνο μεγαλύτερό του, καθώς αναφέρω στην αρχή του παρόντος).

'Ο W. Fliess, ένας κάπως παράξενος βερολινέζος γιατρός, ήταν ο άνθρωπος που γέμισε τό κενό στην ψυχή του Φρόυντ μετά τά γεγονότα του 1886. Σε μιá εποχή που ο Φρόυντ άρχισε να νιώθη κλονισμένο τό ήθικό του και να κατατρώχεται από ένα άγχος νευρωτικό με μιá τάση αυτουποτιμήσεως — καθώς αναφέρει ο Gratton στο βιβλίο του «Psychanalyses» (σελ. 15, έκδ. Le Cerf, Paris 1955)*, ο Fliess επιβάλλεται στη ζωή του Φρόυντ κι' ο τελευταίος δένει μαζί του μιá συναισθηματική φίλια γεμάτη πάθος, αποφασισμένος να τη διατηρήσει έτσι σ' όλη του τη ζωή, καθώς μάς κάνει να τό μάθουμε από τό «περί έρμηνείας των όνείρων» βιβλίο του (1900) και καθώς καθρεφτίζεται στην αποκαλυπτική άλληλογραφία μεταξύ Φρόυντ και Φλίσ (1887-1902) που είδε τό φώς της δημοσιό-

* Από τό βιογραφικό για τον Φρόυντ βιβλίο του E. Jones (που είναι σήμερα έπίτιμος πρόεδρος της «Διεθνούς Ψυχαναλυτικής έταιρίας») συνάγεται ότι έκείνη την εποχή ο Φρόυντ υπέφερε από ιδεοληψίες, μηχανισμούς αυτοτιμωρίας, στερεοτυπίες και έμμονες ιδέες. Μερικές άπ' αυτές κράτησαν πολλά χρόνια. 'Επί 30 χρόνια κατείχετο από την ιδέα ότι θά πέθαινε σε ηλικία 62 χρονών και μάλιστα τον Φεβρουάριο του 1918 (πέθανε σε ηλικία 83 έτών τον Σεπτέμ. 1939). 'Άλλες πάλι κράτησαν σ' όλη του τη ζωή. 'Όπως ή άνεξήγητη αντιπάθειά του για τις άτμομηχανές που του δημιούργησαν ένα αίσθημα ταπείνωσης κι' εξέγερσης μαζί ή ο φόβος μήπως χάσει μιá προκαθορισμένη ήμερομηνία. Μανιώδης καπνιστής πούρων, κυριευόταν από έξαιρετική άνησυχία όταν έκάπνιζε παραπάνω ή λιγώτερα από 2) πούρα την ήμέρα. 'Ενώ ήταν ένας στοργικός οικογενειάρχης, όμως ποτέ δέν μιλούσε για την οικογένειά του. 'Απέφυγε επίσης καθελί που άφορούσε την έρευνα της γυναίκας (πράγμα που άλλωστε δημιούργησε ένα κενό στις έπιστημονικές του εργασίες). Γενικά ή στάση του άπέναντι στη γυναίκα στάθηκε ιδιόρρυθμη. 'Η γυναίκα του ένέπνεε τον φόβο της άμαρτίας και τον φόβο της έγκατάλειψης που δυνάμωνε από τό συναισθηματικό άνασφάλεια που τον έκυριευε και τον ώθοῦσε σε άμυν-

τητας μόλις τώρα τελευταία. 'Από άποψη έπιστημονική όμως ή βιολογική ιδεολογία του Φλίσ ήταν μακριά από τους δραματισμούς του Φρόυντ. 'Ως τόσο ο Φρόυντ περιέλαβε στο έργο του μερικά από τά εύρήματα του Φλίσ, όπως την «λανθάνουσα περίοδο» κατά την σεξουαλική ζωή της μεγαλοπαιδικής ηλικίας, τον ψυχολογικό μηχανισμό της «έξιδανίκευσης» και τό βιολογικό φαινόμενο του «άμφισεξουαλισμού». Τό τελευταίο αυτό στάθηκε ή άφορμή του γκρεμίσματος της φίλιας του Φλίσ με τον Φρόυντ (1904) όταν ο Weininger, στο βιβλίο του «Τό φύλον και ο χαρακτήρας» (1903) άνοιξε καινούργιους δρόμους με την διατύπωση της άμφισεξουαλικής ύπόστασης του κυττάρου. Πώς ή ιδέα αυτή του Φλίσ βρέθηκε στο βιβλίο του Weininger ο Φλίσ δέν την είχε εμπιστευθεί παρά μόνο στο Φρόυντ. 'Εγραψε τότε μιá έντονη και άνήσυχη έπιστολή στον Φρόυντ ζητώντας εξηγήσεις κι' ο Φρόυντ άρνήθηκε κάθε ένδεχομένη ένοχή του σ' αυτή την ύπόθεση. 'Αργότερα όμως ο Φρόυντ ώμολόγησε ότι είχε ανακοινώσει τη σκέψη του φίλου του σ' ένα πελάτη, φίλο του Weininger. Και πρόσθεσε με μιá έκπληκτική ειλικρίνεια ότι ο ίδιος είχε λησμονήσει τό περιστατικό όταν έπηρε τό γράμμα του Φλίσ, ίσως έπειδή οι συνέπειες της άκριτομυθίας του ήταν τόσο δυσάρεστες. Κι' έπίσης ότι έπρόδωσε τό μυστικό του φίλου του, ίσως γιατί κατά βάθος τον φθονούσε για νην ανακάλυψή του. 'Άλλά ο Φλίσ δέν ίκανοποιήθηκε και ή ρήξη έμεινε όριστική.

Παράλληλα με τον Φλίσ ο Φρόυντ είχε συνάψει μιá στενή φίλια με τον βιεννέζο ψυχίατρο Γιόζεφ Μπρόϋερ που είχε τότε μιá μεγάλη πελατεία κι' είταν άνθρωπος με πολύ εύγενικά αίσθήματα. 'Ο Φρόυντ γράφει για τον Μπρόϋερ στην αυτοβιογραφία του: «'Ηταν ένας έπιστήμονας μεγάλης άξιας και με περνούσε δεκατέσσερα χρόνια. Γρήγορα οι σχέσεις μας απέκτη-

τικούς ψυχαναγκασμούς μέχρι που να τον κάνη προληπτικό και δεισιδαίμονα. 'Ενίωσε μιάν άπολύτρωση όταν κατανικώντας δισταγμούς πολλών έτών που τον έμπόδιζαν, παρά την ζωηρή του έπιθυμία, να πάη στη Ρώμη, στο τέλος τό κατόρθωσε. 'Ενίκησα ένα μεγάλο φόβο της ζωής μου» έλεγε ύστερ' άπ' αυτό. Τό να μη ή στη Ρώμη τό είχε θεωρήσει ίσοδύναμο με την αίμομιξία με τη μητέρα, έπειδή μιá παληά προφητεία των Ταρκυνίων έλεγε ότι «έκείνος που θά κατακτήσει τη Ρώμη θά είναι αίμομίκτης». Αυτό τον φόβο του αίμομικτικού άμαρτήματος τον είχε άπ' όταν μικρό παιδάκι είδε αναπάντεχα τη μητέρα του γυμνή. Μαζί όμως με τον αίμομικτικό φόβο υπήρχε και ή αίμομικτική έπιθυμία, όπως άργότερα ανέλυσε ο ίδιος στο Ριδικόδειο σύμπλεγμα και στους δύο συντηρημένους προς τό σύμπλεγμα φόβους (της ένοχής και της τιμωρίας). Κάποτε έγραψε στη μνηστή του ένα έναγωνίο γράμμα για να της πεί «Σ' έξορκίζω στην τιμή σου να μου πής άν την Πέμπτη, ώρα ένδεκα, δέν ένίωσες να λιγοστεύη ή άγάπη που μου έχεις. Γιατί άκριβώς αυτή την ήμέρα κι αυτή την ώρα πρόσεξα πως ράγισε τό μαργαριτάρι του δαχτυλιδιού που μου έχεις χάρισει». (J - G. Dumont). 'Ασφαλώς μέσα σ' αυτό τό γράμμα καθρεφτίζεται ή ζηλοτυπία, ή άνασφάλεια, ή δεισιδαίμονία και ο φόβος της έγκατάλειψης.

σαν μεγάλη οικειότητα και στις δύσκολες στιγμές της ζωής που περνούσα έγινε στήριγμά μου». Ο Μπρόυερ συζητούσε ευχάριστα με τον Φρόυντ πάνω σε επιστημονικά ζητήματα μ' όλο που δεν άσπαζόταν τις ιδέες του. Κάποτε όμως του είπε: «Μπορεί και νάχης δίκιο. Θυμάμαι μια κοπέλλα υστερική που την έκούραρα στη Βιέννη από το 1881 μέχρι το 1882 και την έκανα τελείως καλά με μια μέθοδο που μου την ενέπνευσε η ίδια όταν κάποια φορά που την έβαλα να μου διατυπώσει προφορικά την συναισθηματική φαντασίωση που την κυβερνούσε εκείνη τη στιγμή, την είδα ν' ανακουφίζεται.» Στην προσεχή επίσκεψη της άρρωστης ο Μπρόυερ σκέφθηκε να της υποβάλει έρωτήσεις «έν ύπνῳσει» σχετικῶς με την άφορμη τῶν συμπτῶμάτων της. Και η άρρωστη που συνειδητά δεν μπορούσε να δώσει καμιά εξήγηση, ύπνωτισμένη διηγόταν τὰ περιστατικά που έδημιούργησαν τὸ κάθε της σύμπτωμα. Με τὸν τρόπο αὐτὸ ἀπαλλάχτηκε σιγά-σιγά ἀπὸ τις συσπάσεις που ὑπέφερε, τὴν διανοητικὴ σύγχυση, τις διαταραχὲς τοῦ λόγου καὶ τῆς ὄρασης, τὴν ὑπνοβασία καὶ διάφορες ἀναστολές. Δύο συμπεράσματα ἐρχόντανε στὸ φῶς ἀπὸ τὴν περίπτωση αὐτή: Ἡ ψυχικὴ αἰτιολογία τῆς ὑστερίας καὶ ἡ θεραπεία της με μιὰ μέθοδο χωρὶς φάρμακα.

Ἡ ἀφήγηση αὐτὴ τοῦ Μπρόυερ ἀναστάτωσε τὸν Φρόυντ. Τοῦ ἔδωσε νὰ καταλάβῃ αὐτὸ ἀκριβῶς που ζητοῦσε καὶ ταυτόχρονα τοῦ ἔδωσε καὶ τὴν ἀπόδειξη τῆς ἀλήθειας. Στὴν αὐτοβιογραφία του ὁ Φρόυντ γράφει σχετικῶς: «Δὲν μπορούσα νὰ καταλάβω γιατί ὁ Μπρόυερ δὲν ἔδωσε σημασία καὶ δὲν ἀνακοίνωσε τὴν μέθοδο που ἀνακάλυψε καὶ που μου φαινόταν ἀνεκτίμητη». Ἡ ἀφήγηση ὁμοίως τοῦ Μπρόυερ γέννησε στὸν Φρόυντ κι' ἓνα πλῆθος ἐρωτήματα που γύρευαν ἀπάντηση: Με ποιὸ τρόπο ὠρισμένα γεγονότα μπορούσαν νὰ προκαλέσουν σὲ ὠρισμένα ἄτομα ὠρισμένες ψυχικὲς ἀντιδράσεις που νὰ μεταβληθοῦν σὲ παθολογικὰ συμπτώματα ψυχικὰ καὶ σωματικὰ; Γιὰ τὴν ἐξακρίβωση αὐτῶν τῶν ἐρωτημάτων ὁ Φρόυντ ἄρχισε νὰ ἐφαρμόζῃ τὴν μέθοδο τοῦ Μπρόυερ σὲ δικές του περιπτώσεις με τὴν ἴδια πάντα ἐπιβεβαίωση ἀλλὰ καὶ τις ἴδιες βαθύτερες ἀπορίες.

Ἀλλὰ κι' ὁ Pierre Janet στὸ Παρίσι δημοσίευσε ἐκείνη τὴν ἐποχὴ (1889) μιὰν ἀνάλογη περίπτωση γιὰ μιὰν ἄρρωστη που τὰ συμπτώματά της ἐξαφανίστηκαν μόλις μπόρεσε νὰ τὰ θυμηθῇ. Ὁ Janet ὁμοίως ἀνάφερε τὸ περιστατικὸ του σὰν μιὰ τυχαία ἐξαίρεση καὶ, χωρὶς νὰ ἐμβαθύνῃ περισσότερο, προσπέρασε, χωρὶς νὰ τὸ καταλάβῃ, μιὰν ἀνακάλυψη που θὰ μπορούσε νὰ κἀνῃ. Ὁ Φρόυντ ὁμοίως θορυβήθηκε ἀπὸ τὸ νέο τοῦτο περιστατικὸ καὶ με ζωηρὴ

ἐπιθυμία νὰ φθάσῃ πρῶτος στὸ τέρμα, ξαναπῆγε στὴ Γαλλία (1889). Ὁχι πιά στὸ Παρίσι ἀλλὰ στὸ Νανσύ όπου ὁ Μπέρνχαϊμ εἶχε ἰδρύσει μιὰ σχολὴ ὑπνωτισμοῦ. Ὁ Μπέρνχαϊμ ἀποτελοῦσε τὴν ἀνταπόδειξη τοῦ Σαρκῶ. Ὁ Σαρκῶ μπορούσε με τὸν ὑπνωτισμὸ νὰ προκαλέσῃ τὸ σύμπτωμα. Ὁ Μπέρνχαϊμ μπορούσε με τὸν ὑπνωτισμὸ νὰ βρῇ τὸ αἷτιο τοῦ συμπτώματος. Ἀλλὰ ἐκείνο που ἔκανε στὸν Φρόυντ τὴ μεγαλύτερη ἐντύπωση στὸ Νανσύ, ἦταν ὅχι τὸ ὅτι τὸ μέντιουμ ἐκτελοῦσε στὸ ξύπνημά του καὶ μὴ συνειδητὰ ὅ,τι κατὰ τὴν διάρκεια τῆς ὑπνώσεως τοῦ εἶχε διατάξει ὁ ὑπνωτιστής, ἀλλὰ καὶ ὅτι μετὰ τὸ ξύπνημα κατόρθωνε τὸ μέντιουμ νὰ συνειδητοποιῇ τὴν ἐντολὴ που εἶχε λάβῃ κατὰ τὴν ὑπνώση. Θὰ ἦταν λοιπὸν δυνατό νὰ βρεθῇ τρόπος ὥστε ὁ πάσχων νὰ συνειδητοποιῇ «έν ἐγρηγόρει» λησμονημένα περιστατικὰ που τοῦ εἶχαν προκαλέσει τὰ νοσηρὰ του συμπτώματα καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο νὰ θεραπευθῇ ὅπως ἡ ἄρρωστη τοῦ Μπρόυερ; Στὴ διάνοια τοῦ Φρόυντ τὴν ἀδέσμευτη καὶ διαισθητικὴ, τὴν διαλεκτικὴ καὶ συντονιστικὴ, τὰ ὅσα εἶδε καὶ ἄκουσε ἀπὸ τὸν Σαρκῶ, τὸν Μπρόυερ καὶ τὸν Μπέρνχαϊμ ἄρχισαν ν' ἀποκτοῦν ἓνα καινούργιο προσανατολισμὸ καὶ νὰ διαμορφώνουν μιὰ καινούργια μέθοδο.

Ὁ Φρόυντ γύρισε αὐτὴ τὴν φορά στὴ Βιέννη ἀποφασισμένος νὰ δώσῃ ἀπάντηση σ' ὅλα τὰ ἐρωτήματα. Συνέχισε λοιπὸν τις ἔρευνές του κι' ὅταν ἓνα σημαντικό ὑλικὸ συγκεντρώθηκε, ἔπεισε τὸν Μπρόυερ ν' ἀνακοινώσουν τις παρατηρήσεις τους με μιὰ μελέτη που βγῆκε τὸ 1893 με τὸν τίτλο «Περὶ τοῦ ψυχικοῦ μηχανισμοῦ τῶν ὑστερικῶν φαινομένων».

Μετὰ δύο χρόνια, τὸ 1895, ὁ Φρόυντ μαζί με τὸν Μπρόυερ ἐξέδωσαν νέο βιβλίο με τὸν τίτλο «Μελέτες ἐπάνω στὴν ὑστερία». Στὸ βιβλίο αὐτὸ μερικὲς ιδέες ἀποκλειστικὰ ὀφειλόμενες στὸν Φρόυντ ἄρχισαν νὰ ξεκαθαρίζουν ὅπως: ἡ σημασία τῆς ὁμαλῆς καὶ τῆς ἐμποδισμένης συναισθηματικῆς ζωῆς, ἡ διαφορὰ μεταξύ συνειδητῶν καὶ μὴ συνειδητῶν ἐκδηλώσεων, ἡ αἰτιολογία τῆς δημιουργίας τοῦ νοσηροῦ συμπτώματος, ἡ μετατροπὴ τοῦ ψυχικοῦ συμπτώματος σὲ σωματικὸ κλπ. Παράλληλα συστηματοποιήθηκε ἡ ἀρχικὴ μέθοδος τοῦ Μπρόυερ καὶ ὠνομάσθηκε «καθαριστικὴ» με τὴν Ἀριστοτελικὴν ἐννοία. Τὸ νέο βιβλίο θεωρήθηκε τολμηρὸ, καὶ νέα πολεμικὴ ξέσπασε. Ὁ Μπρόυερ που ἐνδιαφερόταν γιὰ τὴν Ἱατρικὴ κυρίως ἐπαγγελματικὰ, χωρὶς φιλοδοξίες ἐρευνητοῦ, θορυβήθηκε πολὺ καὶ ἰδίως ἀπὸ τὴν αὐστηρὴ κριτικὴ τοῦ Strümpell, τοῦ διάσημου καθηγητοῦ τῆς Παθολογίας, ἐνῶ ὁ Φρόυντ προχωροῦσε ἀκράτητος ὀλοένα καὶ σὲ βαθύτερες ἐρευνες καὶ γρήγορα ἔφθασε στὸ συμπέρασμα ὅτι ὅχι μόνο ἡ